

נאמן עד תום לתורה ולעם ולארץ

על חורנו הרב נפתלי בר אילן זצ"ל

הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן היה ראשית כל תלמיד חכם גדול. הוא היה נכדו של הרב מאיר בר אילן מראשי המזרחי, איש רב פעלים לתורה ולארץ, ונינו של הנצי"ב מוולוז'ין זצ"ל ונקרא על שמו. אמנם מסורת הייתה במשפחת הנצי"ב (מאשתו השנייה של הנצי"ב, בתו של בעל 'ערוך השולחן') שלא לקרוא לילדים על שם הסבא "כי מי יגיע לקרסוליו של הסבא הגדול", אך כשנולד בשנת תש"ג בנם בכורם של טוביה ותמימה בר אילן, מיד לאחר פטירת הסבתא ואחר שעלו ארצה

מארה"ב, הם קראו לילד שנולד נפתלי צבי יהודה. בקונטרס "רבן של ישראל" שהוציא לאור באותה שנה הסבא הרב מאיר ברלין - בר אילן, ששהה אז בארה"ב, הוא כותב בעמוד האחרון: "הבן ד"ר טוביה ברלין נשא לאישה את תמימה... הם יושבים בארצנו הקדושה ולהם בן בשם נפתלי צבי יהודה", ואז הוסיף ברכה ייחודית: "יזכה ה' להיות ראוי לשמו". וכך הסביר הבן הרב שאול בר אילן בהספד שנשא על רבנו: "בהתאם למסורת המשפחה, במשפט ברכה זה שמסיים את הספר, הרב ברלין התנצל על כך שהם עברו על המסורת, והסביר שאין הכרח שהילד יגיע למדרגתו של הנצי"ב, די בכך שיהיה ראוי לשמו"... ואכן, הרב נב"א זצ"ל היה ראוי לשמו, והוא המשיך את שושלת אבות אבותיו בכבוד, בגדלות ובאצילות.

הרב נב"א לא היה רק נין ביולוגי, אלא גם נין רוחני. הוא למד מתורת וולוז'ין אצל רבנו הרצי"ה קוק שקיבל מאביו מרן הראי"ה קוק שלמד תורה מהנצי"ב, והוא הלך בעקבותיהם. היה בו שילוב מיוחד של גאונות בתורה, מידות נעלות ואצילות. ראשו היה בשמי שמיא, אולם רגליו עמדו יציבות בארץ.

מורנו הרב נפתלי בר אילן נולד בתל אביב בשנת תש"ג. הוא למד בתיכון צייטלין, ובשנת תש"ך עבר לישיבת מרכז הרב. תוך כדי לימודיו בישיבה הוא שירת שירות

מקוצר בצבא, נלחם במלחמת ששת הימים, וזכה להיות מהצנחנים משחררי ירושלים העתיקה. במהלך הלחימה הוא נפצע מרסיסי פגז מרגמה, שחלקם נשארו בגופו עד יומו האחרון. הוא המשיך ללמוד בישיבה ונחשב אחד האברכים החשובים בה, עד שמורו הרצי"ה קוק שלחו לכהן כרב הראשון של הקיבוץ הדתי 'בארות יצחק'. בשנת תשל"ח מונה לרב שכונה ברחובות, ובתפקיד זה כיהן במשך כארבעים שנה. נלב"ע בליל שבת חזון תשפ"ד.

הרב בר אילן היה צנוע ועניו, אולם תושבי העיר, משפחתו וחבריו הכירו את מעלותיו המיוחדות. אם במקרה שמו של הרב היה עולה בשיחת ידידים, אין אדם שלא היה מחייך, מתענג ומתמלא בהרגשת ידידות וחיבה.

הרב עסק בתחומים רבים בהלכה: דיני צדקה, משפט המדינה, רפואה והלכה, הלכות המקדש ועוד. בכל תחום בו עסק, בכל תחום שאותו למד, ירד לשורש הנושא, נגע בלב העניין, ללא פשרות. חקר, למד וביסס. הוא למד וכתב הכל בצורה יסודית, שורשית ובהירה. יסודיות זו החלה עוד מתקופת בחרותו בישיבה - כך העידו חבריו לספסל הישיבה, וכך היה עד ימים ספורים לפני פטירתו - הוא חש ברע והובהל לבית החולים, כשהמחשב שלו נותר דלוק עם מסך מרצד מלא בדברי תורה ומקורות, באמצע לימודם, כתיבתם ועיבודם, דברי תורה שנשארו מיותמים. יעידו על למדנותו ושיקידתו עשרות מאמריו בכתבי העת התורניים; יעידו על כך ארבעת חלקי ספרו הגדול "משטר ומדינה בישראל על פי התורה", ספרו המקיף על הלכות צדקה "נקדש בצדקה" ועוד. הוא היה מדייק בכל מילה, השקיע בכל פרט, וכתב אינספור גירסאות עד שלדעתו הדברים היו ראויים לפרסום.

כתלמידו שלחתי לו פעם מאמר שכתבתי, וביקשתי ממנו לעבור עליו ולהעיר לי הערות. לאחר כמה דקות אני מקבל ממנו מייל תמה, מדוע נדמה לי שהוא עדיף ממני, ושהוא ראוי להעיר על דבריי?! אבל אם כבר פניתי, ישנן כמה טעויות מקלדת וטעויות סופר שכדאי לתקן, וכאן בא פירוט מדויק שלהן. למעשה הוא קרא את מה ששלחתי לו, למד את הדברים, כתב תיקונים, אבל בענוותו הרבה לא רצה להעיר הערות של תוכן אלא רק תיקוני טעויות סופר. לאחר שהפצרתי בו הוא כתב לי רשימה של מראי מקומות והפניות להרחבה, שהוסיפו לי הרבה. כך בפשטות, תוך כמה דקות, גדולה וענווה כאחד. בהזדמנות אחרת ביקשתי ממנו לתת שיעור לקבוצת אברכים צעירים, והוא ענה לי 'הם מונחים בעניינים יותר ממני, אשמח ללמוד איתם נושא שאני עוסק בו'. ואכן, הרב הגיע, ובמשך שעה וחצי פרס לפני האברכים סוגיא הלכתית מרתקת לאורך ולרוחב, עם מקורות סברות, בבהירות וביושרה, ואף קישר אותה לנושאים אותם למדו האברכים באותו זמן. האברכים התלהבו וביקשו שיתן להם שיעורים בקביעות, ואכן מדי פעם זכינו לשיעוריו, נוסף ל'שימוש' בהלכה שהאברכים עשו בביתו.

אישיותו של הרב נב"א היתה קורנת, מיוחדת ומאירה. מידותיו, ישרותו ואצילותו היו שם דבר. רבים באו להתייעץ עמו בעניינים תורניים ואישיים. פעם הגעתי לבית הרב, והרבנית פרסה לוח גדול ובו עץ משפחה על השולחן, הראתה לי איך אנחנו קרובי משפחה משני צדדים, ואמרה שאני כבן משפחה יכול להרגיש בביתם בבית. יש לציין שתחושה כזו נתנו הרב זצ"ל והרבנית שתח' לכל תושבי העיר ולכל הפונים אל הרב, כולם הרגישו בני בית.

ביתם של הרב והרבנית היה מגדלור של תורה, אבן שואבת לשאלות ולהתייעצויות אישיות, זוגיות וכלליות. תמיד היה מענה, נעים, יסודי ובהיר. תמיד דלת הבית הייתה פתוחה. את כולם קיבל הרב בפנים מאירות. פעם בערב בדיקת חמץ התקשר אליי מישהו עם שאלה מורכבת, והפנית אותי לרב. הוא שאל: 'עכשיו אפשר לדפוק אצלו בדלת?' אמרתי לו שנדמה לי שכן, אבל ליתר ביטחון שיתקשר קודם. לאחר החג הוא סיפר לי שהוא ישב עם הרב בליל בדיקת חמץ במשך כשעה וחצי כדי ללבן את הנושא שהטריד אותו ולהגיע לפתרון. 'הרב לא נתן לי להרגיש שאני גוזל את זמנו או מפריע. פשוט ישבנו ושווחחנו. יצאתי משם מואר'. כך אמר. זה היה הרב. יחד עם זאת, כאשר הרב הרגיש שאין ביכולתו להתאים את תשובתו לשואל, הוא אמר זאת. לפעמים כאשר הרב הרגיש שהפער בינו לבין השואל נובע משינוי הדורות, הוא היה מעביר את השאלה לרב צעיר יותר. כך קיבלתי מדי פעם שאלות מהרב במייל או בטלפון, כדי שאני אשיב עליהן. הוא לא היה אומר לשואל שיפנה לרב אחר, אלא הוא בעצמו העביר את השאלה למי שחשב שמתאים להשיב, והחזיר לשואל את התשובה בשמו. הייתה לו אחריות כלפי השואלים.

הרב עסק בצרכי ציבור, ולכן לא הסכים לקבל שום טובת הנאה מהציבור, לא עבור סידור חופות ולא עבור פעולות ציבוריות. פעם אחת החתן והכלה נתנו מתנה לבנו של הרב, ואמרו: 'נכון שהרב לא מוכן לקבל דבר, אז את הכרת הטוב אנו מעבירים לבן'. אולם הרב התנגד, והמתנה הוחזרה בתודה לנותנים. בכל פעילותו הרבנית והציבורית הוא היה נקי ללא רבב. הוא נהג לספר על אותו אב שהיה אומר לבנו 'אל תגנוב מכשירי כתיבה מהחברים שלך בכיתה, כשתצטרך אביא לך מה שתמצא מהמשרד הממשלתי בו אני עובד'... נקיות וישרות. כך נהג בביתו, ברבנות ובקהילה.

הרב בר אילן ראה את עצמו ככתובת לכל נצרך, הן לסיוע כספי והן לתמיכה נפשית. היה לו גמ"ח פעיל לסיוע לנזקקים, והוא תמיד ידע לשאול את השאלות הנכונות, ולהתעניין בצרכי המבקש באיכפתיות אמיתית. פעם, הרבה לפני עידן הפלאפונים וכאשר שיחה לחו"ל הייתה עניין מורכב יחסית, נודע לו שאחד מבני קהילתו נסע לניתוח מורכב בחו"ל, והוא טרח ובירר באיזה בית חולים הוא מאושפז ומה מספר

הטלפון במחלקה, והתקשר לדרוש בשלומו. ההתרגשות מהצד השני הייתה גדולה. את הטלפון הזה הם לא ישכחו עד סוף ימיהם.

פעם באתי לבקר את הרב ישב שבעה, ובדיוק באה הרבנית מחדרו של הרב ואמרה שהגיע מייל עם שאלה הלכתית, ובגלל שלרב אסור לענות היא תשאל אותי ותענה לשואל. הרב שאל ממי המייל, וכשקיבל את תשובתה קם ופנה למחשב. כעבור כמה דקות חזר, ואמר שהפונה הזה לא מבקש תשובה הלכתית אלא התייחסות של הרב אליו. כל שבוע הוא היה פונה בשאלה אחרת, וזה נטו חסד לענות לו ולהתייחס אליו.

כאברך צעיר הרב היה מהפעילים במעבר ישיבת "מרכז הרב" מהבניין הישן ברחוב הרב קוק למבנה החדש בקרית משה. בתחילה הרצי"ה קוק ראש הישיבה רצה לדחות את המעבר, אולם בשל חוסר משווע במקום לתלמידים הרב בר אילן החל להעביר בעצמו ספסלים למבנה החדש, ולבסוף הרצי"ה התרצה בזה. "תרבה החכמה", אמר, "ירבו התלמידים". בתקופה זו הקים הרב את רשת החינוך הארצית "נועם" (לצד הרבנים יעקב פילבר ואיתן איזמן יבלחט"א); בהמשך כשעבר לרחובות הוא הקים בעיר בית ספר נועם ואף שימש שנים רבות כרב ביה"ס. לא היה טקס או אירוע שהרב מאיר-הפנים לא נכח בו. תמיד היו לו מילים חמות, חיוך זוהר, עיניים בורקות, ומילה טובה לכל ילד. כך גדלנו על ברכיו, חיכינו למילה הטובה, לחיוך הטוב. הוא היה הרב שלנו.

כמה מגדולי הדור הקודם ראו בו דמות מעוררת השראה, דמות לחיקוי; הרצי"ה קוק היה נעמד בפניו, הן משום הייחוס שלו, והן משום גדלותו בתורה, ואף ביקש ממנו להעביר שיעורים בספר הכוזרי בישיבה, ולאז מילתא זותרתא היא. הרב נב"א מצידו התייחס ביראת הרוממות לרצי"ה. תוך כדי ההלוויה ניגש אלי יהודי יקר מתושבי העיר ונתן לי תיקיה ישנה, כשהוא לוחש לי: 'נמצאים פה סיכומי שיעורים של הרצי"ה שכתבתי עם הרב נפתלי כשלמדנו במרכז הרב, כל שבוע סיכמנו את שיעורו של הרצי"ה'. אני מפקיד את הסיכומים בידיך, עשה בהם כטוב בעיניך'.

כאברך היה הרב בר אילן עולה לשמוע מהגרש"ז אורבך זצ"ל שיעורים בסדר זרעים כל יום שישי, ובהמשך הרבה להתייעץ עמו כששימש רב הקיבוץ בארות יצחק. הגרש"ז נהג לומר עליו שהוא "דמות רב אמיתית, כך רב צריך להיראות". מורו ורבו הגר"א שפירא זצ"ל, שאליו היה קרוב וממנו למד תורה בישיבה, כתב עליו בהסכמתו לספרו הראשון "יותר ממה שכתוב בספר יש בו", ביטוי לאהבה וגדלות והערכה.

לרנב"א זצ"ל היה קשר מיוחד עם מרא דאתרא הרב שמחה קוק זצ"ל. כבר בבואו לרחובות הוא הרבה להתייעץ איתו וללמוד ממנו על דרכי הרבנות, "איך לנווט בין כל הגופים והרשויות השונות, לטפח ולשמר את מערכת היחסים ולכבד את כל נושאי

המשרות והתפקידים הארגונים והחוגים מכל העדות", כלשונו של הרב. הרב בר אילן היה מגיע לבתי הספר, בתי הכנסת, המוסדות האקדמאיים והמפעלים שבעיר, ומעביר הרצאות בשלל נושאים כדי לקרב את ישראל לאביהם שבשמים. באופן סדיר הוא היה עולה למשרדי הרבנות, ומדווח על עשייתו הרבנית, בענווה ובצניעות. סיפר לי הרב נחמן פוגל, מזכירו האישי של הרב קוק, שכל פעם שהרב בר אילן היה מגיע למשרדי הרבנות בעיר היה הרב שמחה מפנה את הלשכה, מזמין אותו אליו בכבוד ומקשיב לכל מילה. הרב קוק היה אומר עליו שמה שמוביל אותו זו 'ישרות', וכל מעשיו בענווה ובישרות, בלי פלפולים ובלי פרפראות, הכל בישרות עם שכל של תורה. יחדיו הובילו את פרויקט בר מצווה לנערים חילוניים בעיר, ויחדיו עברו בערבי שבת חנות חנות ברחבי העיר וביקשו בנועם לסגור את החנות בזמן לכבוד שבת. ארבעים שנה הם שימשו כרבנים יחדיו בעיר, ארבעים שנות תורה ורבנות, וארבעים שנות חברות אמיצה. לאחר פטירת הרב שמחה זצ"ל לפני כשנתיים ביקש הרב בר אילן שבבוא יומו ייטמן לידו. וכך היה.

הרבנית שתח' דאגה מאוד לבריאותו של הרב. בשנת תשע"ב הרב הוזמן להעביר שיעור בישיבת מרכז הרב. רק לאחר הרבה בקשות הרבנית נאותה 'לשחרר' את הרב לנסיעה ירושלימה, והתנתה זאת בכך שמזג האוויר יאפשר. לשאלתי איך נדע מה יהיה מזג האוויר, היא אמרה שנראה בבוקרו של יום האם יש עננים בשמים וכו'. וכך היה, עד אמצע היום לא ידענו אם הרב יגיע. והוא הגיע. לאורך כל השיעור הרבנית עמדה במשמר ליד פתח בית המדרש לראות מה שלום בעלה, והעבירה לו מדי פעם מים לשתות. כך נהגה בכל שיעור אליו הוזמן. בימי הקורונה הזהירות גברה שבעתיים. הרב לא הופיע בציבור, לא בבית הכנסת האהוב עליו, ולא בכנסים בעיר. כל השיעורים עברו לזום. גם לאחר הקורונה רוב השיעורים של הרב הועברו בזום. בשלהי הקורונה ערכנו כנס של רבני העיר, וביקשתי שהרב יפתח את הכנס, אולם עדיין רשמי הקורונה היו באוויר, והרבנית התנגדה. עשינו 'שמניות באוויר' כדי לשדר את דברי הרב בזום לכלל הרבנים בכנס, והצלחנו. מי יודע, יתכן שבשל הזהירות הגדולה של הרבנית שתח' זכה הרב לעבור את שנות הגבורות, לעומת אביו וסבו שנפטרו בשנות השישים לחייהם.

מורנו הרב נצ"י בר אילן, מנכ"י הדעת היה, עניו ומאיר פנים, גדול בתורה ומעמיק בהלכותיה, המשיך את דרכיו של זקניו, וראוי היה לשמו. השאיר אחריו דור ישרים מבורך. תנצב"ה.

הרב בר אילן היה מברך אותנו בכל אירוע ובכל הזדמנות בברכה "שתזכו להיות בנים נאמנים לעמנו, לתורתנו ולארצנו". זכה הרב להיות בן נאמן לעמו, לתורתו ולארצו, ולהמשיך בגדלות ובענווה את דרכו ומורשתו של זקנו הגדול הנצי"ב זצ"ל.